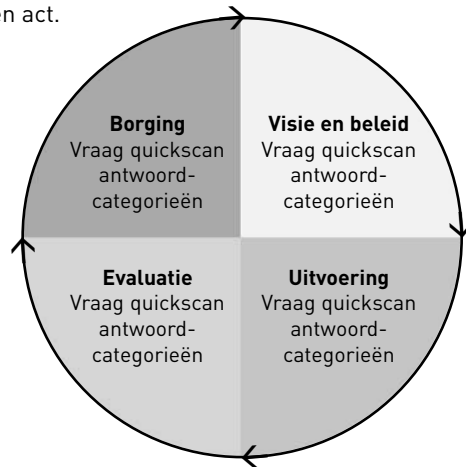

Handleiding voor- en vroegschoolse educatie

Voor u ligt de quickscan Onderwijscontinuüm CED-Groep®. Hiermee krijgt u snel en concreet inzicht in de stappen die u kunt ondernemen op de weg naar passend onderwijs in 2011. Het instrument levert geen informatie over randvoorwaarden, zoals financiën, samenwerkingsvormen, gebouwen, overlegstructuren, enzovoorts, maar wel praktische aanwijzingen hoe u inhoudelijk passend onderwijs op de rails zet.

De quickscan is opgebouwd volgens de vier beleidspijlers: visie en beleid (planvorming), uitvoering, evaluatie en borging. Dit komt overeen met de zogeheten PDCA-cirkel: plan, do, check, en act.

De quickscan kan worden gebruikt op voorschoolniveau, en is bedoeld voor de leidinggevenden of pedagogisch medewerkers.

In de quickscan zijn centrale begrippen uit het onderwijscontinuüm verwerkt (zie *Onderwijscontinuüm, Een denk- en werkwijze voor passend onderwijs*, C. Struiksmā en L. Rurup). Het gaat om de begrippen: leerstandaarden, onderwijsarrangement, onderwijsleerproces, verdiepingsarrangement, talentarrangement, intensief arrangement, zeer intensief arrangement en zeer intensief+zorg arrangement.

Alle vragen in de quickscan gaan over een bepaald vak of ontwikkelingsgebied. U scoort iedere vraag met 1, 2 of 3 punten, overeenkomstig de mate van toepassing (niet, gedeeltelijk

of volledig). U kunt per onderwerp en per beleidspijler scoren. Per onderwerp: u telt de punten op. Per beleidspijler: U vult het scoringsformulier in. In beide gevallen geldt dat de interpretatie verdeeld is in drie categorieën: een score van 80% (of hoger), een score tussen de 40% en 80% en een score onder de 40%. Bij iedere score krijgt u een aantal adviezen, op grond waarvan u passend onderwijs verder kunt vormgeven. U kunt de quickscan handmatig of digitaal invullen.

Het invullen van een quickscan kost u 20 minuten. U weet dus snel of uw organisatie passend onderwijs proof is!

De begrippen van het Onderwijscontinuüm CED-Groep®

Onderwijsleerproces

Het onderwijsleerproces bestaat uit die kenmerken die invloed hebben op de leerprestaties van leerlingen. De onderwijsinspectie onderscheidt in haar waarderingskader de volgende elementen:

- leerstofaanbod
- groepsmanagement
- leertijd
- didactisch handelen
- pedagogisch handelen
- voorschoolklimaat/leeromgeving

Onderwijsarrangement

Een onderwijsarrangement beschrijft het gehele onderwijsleerproces en omvat alle elementen uit het waarderingskader van de onderwijsinspectie, zoals hierboven beschreven. Het basisarrangement wordt door alle kinderen gevolgd. Voor kinderen die meer aankunnen dan het basisarrangement wordt een verdiept arrangement onderscheiden. Voor kinderen die intensivering nodig hebben van het onderwijs zijn er 'intensieve', 'zeer intensieve' en 'zeer intensieve arrangementen plus zorg' te onderscheiden.

In het vervolg van deze inleiding beschrijven we hier kort alle onderdelen van de quickscan: wat wordt er mee bedoeld?

U kunt deze quickscan ook digitaal invullen op www.cedgroep.nl/quickscan.

Quickscan algemeen

1. ONDERWIJSLEERPROCES

1.1 kenmerk (leerstof)aanbod

Het doen van een leerstofaanbod is erop gericht kinderen kennis, vaardigheden en inzichten te laten verwerven. Het gaat hierbij zowel om de inhoud van de leerstof als om de vorm van de leerstof. De inhoud wordt gevormd door leerlijnen, vaak beschreven in een lesmethode. De leerlijnen geven de leerstof aan, zorgen voor een logische opbouw en voor aansluiting bij vervolgonderwijs of arbeid. Onder de vorm van de leerstof verstaan we methodieken en materialen om de leerstof op een passende wijze aan te bieden.

1.2 kenmerk groepsmanagement

Klassenmanagement kan opgevat worden als een verzameling organisatorische vaardigheden van de leerkracht. Ze vestigen voorwaarden waardoor instructies van de pedagogisch medewerker en leeractiviteiten van de kinderen effectief zijn. Groepsmanagement bestaat uit het structureren van ruimte, tijd en activiteit. Het gaat dus om bijvoorbeeld de inrichting van de lokalen en het hanteren van een lesrooster op een manier die aansluit bij de onderwijsbehoeften van de kinderen. Individueel leren en samenwerkend leren worden zodanig ingezet dat zij aansluiten bij het ontwikkelingsgebied dat gestimuleerd wordt. En als het gaat om gedrag bijvoorbeeld kunnen diverse rollen worden toebedeeld aan samenspelende kinderen die een probleem moeten oplossen. Ook de indeling in groepjes, homogeen, hetero-geen of misschien zelfs groepsdoorbrekend, is een aandachtspunt binnen het groepsmanagement. Door een goede planning vooraf zorgen de pedagogisch medewerkers ervoor dat zich zo min mogelijk probleemsituaties zullen voordoen.

1.3 kenmerk leertijd

De leertijd is de tijd die kinderen besteden om zich de leerinhouden eigen te maken. Een voorschool behoort daarom voldoende leertijd te programmeren en deze evenwichtig over de ontwikkelingsgebieden te verdelen. Daarnaast dient de onderwijstijd efficiënt te worden ingezet. Te onderscheiden valt:

- gestelde leertijd: leertijd die op het rooster geprogrammeerd staat.
- gerealiseerde leertijd: de hoeveelheid gestelde leertijd die daadwerkelijk wordt besteed aan het ontwikkelingsgebied.
- de effectieve leertijd: de tijd die leerlingen daadwerkelijk gebruiken om zich de leerinhouden van een ontwikkelingsgebied eigen te maken.

De leertijd waarover de vragen in de quickscan gaan is de gestelde leertijd.

1.4 kenmerk didactisch handelen

Didactisch handelen betreft al het handelen van de pedagogisch medewerker dat erop gericht is kinderen iets te leren, in de vorm van weten, kunnen, durven en willen. Belangrijk bij didactisch handelen is het gebruik van instructieprincipes die de kinderen stimuleren tot zelfstandig werken en actief nadenken, aansluitend bij de onderwijsbehoeften van de kinderen en de aard van de ontwikkelingsgebieden. Sommige gebieden lenen zich meer voor het directe instructiemodel, waarbij de pedagogisch medewerker het leerproces stuurt door het geven van uitleg en het aanbieden van oefening. Andere gebieden, zoals sociaal spel, lenen zich meer voor het authentieke lesmodel, waarbij de pedagogisch medewerker het leerproces ondersteunt door kinderen uit te dagen eerst zelf oplossingsstrategieën te bedenken en te leren in interactie met elkaar. (Dit authentieke lesmodel wordt ook wel het probleemgerichte of kingestuurde lesmodel genoemd.)

Bij elk vakgebied is de didactische opbouw van aanleren-toepassen-integreren van belang. Het gaat er immers om dat de kinderen de geleerde kennis en vaardigheden gebruiken in het gehele onderwijs en in hun leven buiten de school.

Pedagogisch medewerkers kunnen deze opbouw realiseren door bijvoorbeeld in allerlei situaties aan taalstimulering te doen: tijdens het buitenspelen, met de lunch enzovoort. Ook zullen verschillende ontwikkelingsgebieden binnen één les geïntegreerd aangeboden worden.

1.5 kenmerk pedagogisch handelen

Pedagogiek gaat over het aangaan van een betekenisvolle relatie met kinderen. Een positieve en respectvolle benadering is de basis van het handelen van de pedagogisch medewerker. Hiermee creëert zij een veilig klassenklimaat, waarin de kinderen zich vrij voelen om deel te nemen aan het onderwijsleerproces.

De pedagogisch medewerker organiseert het werk zo dat kinderen succeservaringen kunnen opdoen en geeft hen positieve feedback. Doel van het pedagogisch handelen is dat het kind zo zelfstandig en coöperatief mogelijk, met voldoende zelfvertrouwen kan functioneren. Vaardigheden in responsiviteit en het stellen van de juiste (denk)vragen zijn hierbij van groot belang.

Daarbij speelt de pedagogisch medewerker in op de verschillende behoeften van kinderen. Deze zijn in te delen in: zelfvertrouwen stimuleren (het bewust worden en waarde- ren van eigen mogelijkheden), verantwoordelijkheid geven (voldoende ruimte krijgen om zelf beslissingen te nemen en te zorgen dat het werk gedaan wordt) en structuur bieden (voorspelbaarheid maken in ruimte, tijd en activiteit).

1.6 kenmerk voorschoonklimaat/leeromgeving

Een veilige en uitdagende omgeving vormt de basis voor het leveren van leerprestaties. Een goede sfeer op de voorschool wordt gevormd door open communicatie tussen alle betrokkenen bij de school, dus zowel het team als de kinderen en de ouders.

De voorschool kan het belang van leren benadrukken in media als website en schoolkrant en kan ouders motiveren om ook thuis aandacht te hebben voor het leren van hun kinderen.

Binnen de voorschool kan men op allerlei manieren het enthousiasme voor het leren vergroten, bijvoorbeeld door het inrichten van leeshoeken met boeken, meethoeken met getallenlijnen en maquettes, door bibliotheekbezoek en abonnementen op tijdschriften voor kinderen, uitstapjes in de buurt enz. Het effect hiervan wordt nog groter wanneer ook de ouders, de naschoolse voorzieningen en brede schoolvoorzieningen een dergelijk klimaat stimuleren. Het initiatief hiertoe gaat meestal uit van de voorschool. Er bestaan diverse trainingen en hulpmiddelen om voorschoolteams hierin te ondersteunen.

2. VERSCHILLEN TUSSEN KINDEREN

Verschillen tussen kinderen bestaan. Eén niveau nastreven voor alle kinderen betekent eigenlijk, dat de meerderheid tekort wordt gedaan. Deze constatering kan er toe leiden

dat pedagogisch medewerkers zich uitputten in het passend maken van hun onderwijs voor alle kinderen. Het gevolg: een enorme stapel individuele plannen. Dat blijkt vaak qua uitvoering binnen de groep niet haalbaar te zijn. Het blijkt realistisch te zijn om uit te gaan van 3, max. 4 groepen in een klas. De arrangementengedachte, zoals deze verwoord en verbeeld wordt door het onderwijscontinuüm komt hieraan tegemoet.

2.1 specifieke leerlijn

Een leerlijn voor een specifiek vak of ontwikkelingsgebied geeft allereerst aan welke doelen realistisch zijn voor een kind van een bepaalde ontwikkelingsleeftijd. Leerlijnen helpen om binnen een bepaald vakgebied relevante doelstellingen te kiezen die elkaar op een logische wijze opvolgen. Binnen een leerlijn kunnen allerlei keuzes gemaakt worden vanuit de gedachte dat kinderen verschillen in hun behoeften. Meer leertijd geven aan sommige kinderen of onderdelen uit de leerlijn schrappen zijn daarvoorbeelden van.

2.2 leerstandaarden voor sterke en zwakke leeders

Leerstandaarden zijn de concrete tussendoelen op de leerlijn, die moeten uitkomen op het geformuleerde eindniveau (ook wel referentieniveau). Wat de school met de meerderheid van de kinderen wil bereiken, is de voldoende standaard, en wat de school - doordat zij verschillen erkent - minimaal wil bereiken is de minimum standaard.

3. GEBRUIK VAN TOETSGEGEVENS

3.1 ten behoeve van de zorg

De verantwoordelijkheid voor de zorg ligt vrijwel altijd bij een begeleider. In een voorschool die werkt met het onderwijscontinuüm is haar eerste actie dan het vergelijken van de resultaten van het kind met de leerstandaarden. Aan welk arrangement was het kind toebedeeld en klopt dat nog met de resultaten? De pedagogisch medewerker heeft hierbij ook een belangrijke rol in: deze gebruikt de toets en observatiegegevens om het didactisch en pedagogisch handelen te bepalen.

3.2 ten behoeve van voorschoolbeleid

Het in kaart brengen van leeropbrengsten is niet alleen een belangrijk middel om kinderen een zo goed mogelijk onderwijsaanbod te geven. Het is ook van belang voor de sturing van het onderwijs op voorschoolniveau. Overzichten van leerresultaten kunnen signalerend werken voor de kwaliteit van het onderwijs in het algemeen en in een bepaald vakgebied, per jaar, per klas en/of per pedagogisch medewerker. In tabellen en grafieken wordt zichtbaar waar de kwaliteiten van de voorschool wel en nog niet liggen. Op voorschoolniveau zijn afspraken nodig over de verzameling, verwerking en analyse van de gegevens (wie doet wat en wanneer) om deze vervolgens met de betrokkenen te bespreken en de eventuele problemen desgewenst nader te verkennen en op te lossen. De overzichten van resultaten op voorschoolniveau en de analyse ervan worden weergegeven in het kwaliteitssysteem, in het jaarplan van de voorschool en wellicht ook in de schoolgids.

4. OVERIGE ARRANGEMENTEN

De voorschool formuleert een basisaanbod voor alle kinderen. Dit basisaanbod moet voor de meeste leerlingen, zo'n 75%, voldoende zijn om de gewenste resultaten, dat is de voldoende leerstandaard te halen. Voor de kinderen voor wie het basisaanbod niet voldoende blijkt, wordt er naast een basisarrangement een van de andere arrangementen aangeboden.

Het verdiepte arrangement is bedoeld voor de ca. 25% kinderen die extra uitdaging kunnen gebruiken. Het intensieve arrangement is bedoeld voor de ca. 15% kinderen die extra oefening en begeleiding nodig hebben om de minimum leerstandaard te halen. En het zeer intensieve arrangement (plus zorg) is bedoeld voor de allerzwakste ca. 10% van de kinderen die de minimum leerstandaard niet behalen.

4.1. het verdiepte arrangement

Het verdiepte arrangement is een arrangement voor de kinderen die wat extra aan kunnen. Het is eigenlijk een extra op het basisarrangement. Het bestaat uit een beschrijving van wat deze kinderen krijgen aangeboden. Bijvoorbeeld verrijkingstof, of andere leerstof of leersituaties. Ook kan het reduceren van de leertijd een

aspect zijn van een verdiept arrangement, of het vergroten van de mate van zelfstandigheid die kinderen aan de dag mogen leggen.

4.2 het intensieve arrangement

Het intensieve arrangement is voor kinderen die met het basisarrangement onvoldoende ondersteuning krijgen om de leerdoelen te halen en extra hulp nodig hebben. Het bestaat uit een beschrijving van welke extra ondersteuning deze kinderen krijgen. Dat kan bijvoorbeeld zijn het bieden van meer leertijd, of het beperken van het aantal oplossingsstrategieën om bepaalde vraagstukken op te lossen, of een sturende didactiek of pre-teaching.

4.3 het zeer intensieve arrangement

Het zeer intensieve arrangement is voor kinderen die onvoldoende ondersteuning hebben aan het basisarrangement plus het intensieve arrangement. Deze kinderen lukt het niet om de voldoende leerstandaard te halen. Het arrangement bestaat uit een beschrijving van de ondersteuning die voor deze kinderen gewenst is. Het schrappen van bepaalde onderdelen van de leerstof en zeer intensieve één op één begeleiding bij het aanleren van oplossingsstrategieën zijn hier voorbeelden van.

4.4 het zeer intensieve arrangement met zorg

Het zeer intensieve arrangement met zorg is een arrangement waarbij u ondersteuning van buiten de voorschool haalt. In het zeer intensieve arrangement met zorg beschrijft u tot welke externe zorg u toegang heeft en hoe u deze bij het onderwijs betreft. Als er besloten wordt dat een kind specifieke spelbehandeling nodig heeft, dan zal duidelijk moeten zijn welke gevolgen dit heeft voor het aanbod op de voorschool. Datzelfde geldt natuurlijk ook voor leerlingen die extra ondersteund worden in hun sociale competentie: wat vraagt dat van de pedagogisch medewerker en van de medeleerlingen?